

ETICĂ ȘI INTELLIGENCE

Narcis ZĂRNESCU¹
mithra.zurban@gmail.com

ABSTRACT: Is there a Science of Intelligence? The answer is affirmative and confirmed by academic projects, which universities in Europe, USA, Japan or China launch on the information research market. In a world and an era of the globalisation of strategic intelligence and expanding secret services, supported by the digital revolution and the AI revolution, the author tries to define the place of moral values.

KEYWORDS: Science of Intelligence, learning by building, ethical Intelligence

Pentru o „Science of Intelligence”

Se poate vorbi de o *Science of Intelligence*? O universitate din Germania² răspunde afirmativ și argumentat, construind programe și curricula riguros articulate.³

Strategia de cercetare, obiectivele de bază și, mai ales, obiectivul științific central al *Cluster Science of Intelligence* (SCIoI) se reflectă în structura sa. Strategiile și programele de cercetare propun serii de modele ale unui comportament inteligent, pe baza cărora studenții, masteranzii, doctoranzii construiesc, dezvoltă și experimentează alte variante. Se evaluează o gamă largă de comportamente inteligente, se deduc și se extrapolează principiile generale ale inteligenței, cazurile speciale, disfuncțiile etc.⁴

¹ Profesor, doctor in filologie & doctor in științe economice; Redactor șef revista ACADEMICA; membru în Colegiul de redacție a revistei *Sudii și comunicări*, CRIFST, Divizia de Istoria Științei (DIS); Cavaler al Ordinului PALMES ACADEMIQUES.

² Universitatea Tehnică din Berlin și Universitatea Humboldt din Berlin. SCIoI se concentrează pe o mai bună înțelegere a inteligenței, indiferent dacă este vorba de inteligență artificială, individuală sau colectivă? Oamenii de știință din cele mai diverse discipline – psihologie, robotică, informatică, filosofie și cercetare comportamentală etc. – folosesc rezultatele cercetării pentru a crea noi tehnologii inteligente. Strategia metologică a clusterului propune o nouă abordare în cercetarea inteligenței, în care toate cunoștințele, metodele, conceptele și teoriile trebuie încorporate în artefacte tehnologice, cum ar fi roboții sau programele de computer. Aceste artefacte se constituie într-un „limbaj” comun, destinat să faciliteze schimburile științifice transdisciplinare.

³ <https://www.scienceofintelligence.de/>.

⁴ O abordare diferită la H. Born & A. Wills (2010). Beyond the oxymoron. Exploring ethics

Cercetarea inteligenței, după metoda „învățare prin construire” (*learning by building*), are ca prim obiectiv didactic definirea, organizarea, ierarhizarea, sistematizarea componentelor sintetice ale inteligenței⁵.

Pe de altă parte, cercetarea primară și secundară, ca și evaluarea informațiilor ridică inevitabil întrebări etice, la care numai meta-cercetarea poate găsi răspunsul și metodologiile adecvate cercetării informative⁶. De menționat că, la nivel logistic și organizațional, aceste obiective sunt repartizate unor unități de cercetare specializate, conform schema infra⁷:

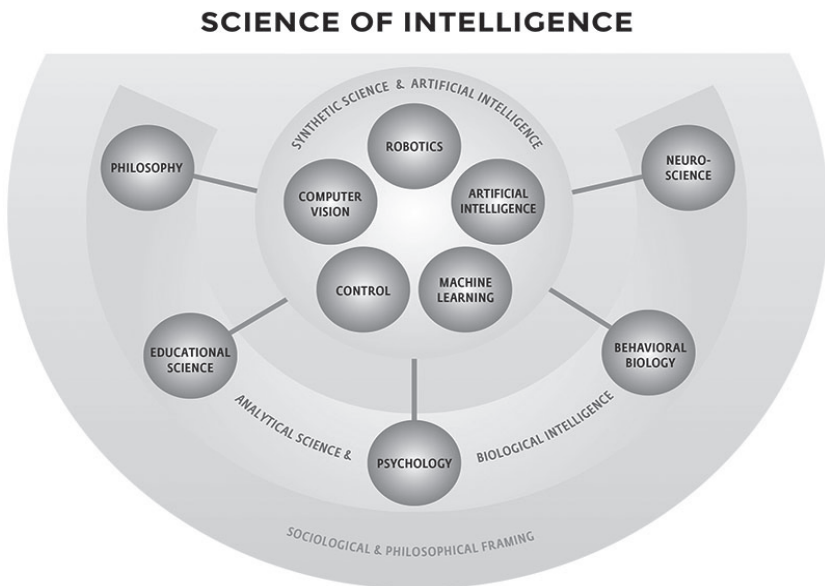

Foto: Diagrama Universității Tehnice din Berlin. Sursa:
<https://www.scienceofintelligence.de/>

through the intelligence cycle”. In J. Goldman (eds.), *Ethics of spying: A reader for the intelligence professional*. Scarecrow Press, Portland, USA.

⁵ Pentru o abordare transatlantică Vezi M. Bimfort (1995). *A definition of intelligence, released by the CIA historical review program*.

https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kentcsi/vol2no4/html/vo2i4ao8p_0001.htm.

⁶ U. Bar-Joseph, „The professional ethics of intelligence analysis”. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 24(1), (2010). pp. 22–43.

⁷ <https://www.scienceofintelligence.de/research/structure/>.

Câteva întrebări incomode. Valori morale vs drepturi constituționale?

Cu cât se vorbește mai mult de coduri etice și deontologie, cu atât se pare că valorile morale au de suferit, se degradează. Etica, în tot mai multe societăți, comunități, entități instituționale etc. este tratată ca o Cenușăreasă, care a îmbătrânit în așteptarea prințului purtător de conducător salvator. Este, de asemenea, un adevăr principal, general acceptat și nerespectat, ca leadership-ul și managementul unei organizații informaționale ar trebui să fie ordonate și reglate de un sistem riguros de valori morale.

Chiar și în țările cu tradiții democratice seculare, se mai folosește așa-zisă logică a „legislației sub presiune”, care ar trebui combătută, în special în domeniul informativ. Din păcate, progresele tehnologice asigură și generează noi oportunități de exploatare operațională ilegală, iar actorii implicați vor cere, ca întotdeauna, legalizarea unor practici nedemocratice în numele „intereselor superioare”. Așadar, reconsiderarea legislativă sub presiune implică logic o reconsiderare tacită a valorilor morale⁸.

Modele, direcții, tendințe

O lucrare amplă, datorată unei elite mondiale în cercetare, lucrare consultată de mine în limba germană, în ciuda aparatului bibliografic exhaustiv, continuă modelele de analiză standard privind cele trei surse ale puterii: militară, economico-financiară, ideologică⁹. Precizez că niciun autor nu abordează dimensiunea etică a actului informativ. Doar eficiența globală.

Un alt studiu, cuprins în volumul amintit, abordează monitorizarea angajaților, clienților etc. cu mijloace IT, din perspectiva costurilor, dar și din unghiul psihologic, focalizat pe ajustarea comportamentală a indivizilor conștienți că sunt supravegheați, fără a aminti de implicațiile morale ale procedurii:

⁸ M. Bowen (2003). *The dark art of interrogation*. The Atlantic Monthly, 292(3), pp. 51–76. <http://search.proquest.com.ezproxy.library.uq.edu.au/docview/223090798/fulltextPDF?accountid=14723>

⁹ „[...] drei heißbegehrte Quellen der Macht wieder in den strategischen Griff zu bekommen: den militärischen, den ökonomisch-finanziellen und den ideologischen Bereich”. [Dan Schiller, „Der Informationskrieg”, in Lothar Bisky, Konstanze Kriese, Jürgen Scheele (eds.) *Medien – Macht – Demokratie. Neue Perspektiven*, Berlin, 2009, Karl Dietz Verlag, p. 230; [https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Publ-Texte/Texte-54.pdf].

„Supravegherea produce control. Curtea Federală a Muncii a folosit în diferite hotărâri, pe această temă, termenul de ‘presiune de supraveghere’, pentru a defini și identifica efectele nocive ale supravegherii globale. Instanța a presupus că o astfel de monitorizare duce la ajustări comportamentale din partea angajaților”.

Instanța vorbește chiar de „o perfidie specifică schimbărilor de comportament”, cauzate de măsurile de supraveghere, care apare la cei afectați de supunerea voluntară sau forțată, ca răspuns la așteptările presupuse ale monitorilor. Pentru a schimba aceste stări de fapt, diverse decizii judecătorești cer „restricții tot mai mari” și „limitarea opțiunilor de acțiune” (*Efecte asupra angajaților*)¹⁰.

Dacă dimensiunea etică este total exclusă în cazul monitorizării unei activități productive, ne întrebăm ce se întâmplă în cazul monitorizării unor posibili suspecti, autohtoni sau străini? Se pare însă că minimizarea efortului financiar și uman, dublat de maximizarea profitului este o lege care a funcționat dintotdeauna, funcționează și astăzi, fără excepții și fără constrângeri morale. De altfel, faptul este consemnat firesc în text, fără complexe sau inhibiții:

„Supravegherea digitală a angajaților în scopul controlului acestora și maximizarea profiturilor face parte din activitatea capitalismului [...]”¹¹

¹⁰ „Auswirkungen auf die Beschäftigten – Überwachung produziert Kontrolle In verschiedenen Urteilen zum Thema hat das Bundesarbeitsgericht den Begriff des »Überwachungsdrucks« benutzt, um die schädlichen Auswirkungen einer umfassenden, anlassunabhängigen Überwachung zu benennen. Auch das Gericht geht davon aus, dass solche Überwachungen Verhaltensanpassungen der Beschäftigten nach sich ziehen. Eine besondere Perfidie der durch Überwachungsmaßnahmen hervorgerufenen Verhaltensänderungen ist, dass die Betroffenen sich mit der freiwilligen oder erzwungenen Unterwerfung unter die benannten oder vermuteten Erwartungen der Überwachenden gleichzeitig vieler Möglichkeiten, an diesem Zustand etwas zu ändern, berauben und mit steigenden Restriktionen ihre Handlungsmöglichkeiten immer weiter einschränken.” [Marco Tullney, „Digitale Überwachung im Büro – neue Risiken für Beschäftigte” in loc.cit. Lothar Bisky, Konstanze Kriese, Jürgen Scheele (eds.) *Medien – Macht – Demokratie. Neue Perspektiven*, p. 309].

¹¹ „Die digitale Überwachung von abhängig Beschäftigten zum Zwecke ihrer Kontrolle und der Maximierung von Profiten gehört zur Arbeit im Kapitalismus hinzu, sie stellt insofern keine besondere Variante dar und erfordert auch nicht eine besonders niedere Gesinnung von Vorgesetzten oder Arbeitgeber/-innen.” [*Idem, Ibidem*, p. 313]. Vezi si

Un răspuns posibil la întrebarea noastră retorică de mai înainte îl descifrăm într-un studiu clar, riguros, fără accente sentimentale, intitulat *Internet-Regulierung: Auf dem Weg zu einem neuen globalen Governance-Modell?* (Reglementarea internetului: către un nou model de guvernare globală?)¹².

Incipit-ul este limpede și vom observa cum din aceste aserțiuni banale și arhicunoscute, autorul va deduce un întreg sistem argumentativ amoral, în sensul lui Nietzsche, sau imoral, în sensul eticii europene de altădată:

„Internetul este infrastructura material-tehnică a societății informaționale globale din secolul 21. Numărul utilizatorilor de internet a depășit miliardul. Se spune că dimensiunea pieței de comerț electronic este de câteva trilioane de dolari. Internetul este astfel profund implicat în procesele politice și economice atât la nivel național, cât și internațional. Deci nu este surprinzător că tot mai multe întrebări legate de internet, direct sau indirect, devin subiectul controverselor politice”¹³.

Supravegherea este implicită în acest proiect de reglementare globală a internetului; la fel, strategiile serviciilor secrete. Pe de altă parte, *Intelligence*-ul nu este explicit prezentat, pentru că rețelele internet, ca și programele, subprogramele etc. sunt actualizabile (updated & upgraded) și pot fi oricând accesate de marile centre de putere informaționale. În schimb, dezbaterea despre „guvernarea internetului” este definită ca un conflict cultural, o luptă pentru viitoarele modele de dezvoltare a politicilor, pentru concepte inspirate de modul în care sunt gestionate problemele globale ale secolului XXI, care va produce noi valori, specifice erei informaționale. Așadar, unde există putere, Piețele încep să se adapteze

Andreas Biegel, *Überwachung von Arbeitnehmern durch technische Einrichtungen*, Hamburg, Verlag Dr. Kovač, 2000.

¹² Wolfgang Kleinwächter, „Internet-Regulierung: Auf dem Weg zu einem neuen globalen Governance-Modell?” in *loc. cit.*, p. 317.

¹³ „Das Internet ist die materiell-technische Infrastruktur der globalen Informationsgesellschaft des 21. Jahrhunderts. Die Zahl der Internetnutzer hat die Milliardengrenze überschritten. Die Größe des eCommerce-Marktes wird mit mehreren Billionen Dollar angegeben. Damit greift das Internet tief in politische und wirtschaftliche Prozesse sowohl auf nationaler als auch auf internationaler Ebene ein. Insofern ist es nicht verwunderlich, dass immer mehr Fragen, die mit dem Internet direkt oder indirekt verbunden sind, zum Gegenstand politischer Kontroversen werden”. [*Idem, ibidem*, p. 317].

și apar conflicte între cei care doresc să păstreze sferile tradiționale de influență și să-i „reprogrameze” pe novatori, cei cu idei noi și alternative focalizate pe exercitarea puterii decizionale¹⁴.

Mai apare, însă, o chestiune cu tradiții profunde și dramatice, mai ales, în Europa: dacă și cum se poate defini, impune și apăra suveranitatea statală în spațiul virtual, digital, cibernetic? Autorul, Wolfgang Kleinwächter, consideră că spațiul cibernetic nelimitat nu va deveni, în niciun caz, o zonă nelegiferabilă¹⁵. „Ceea ce este ilegal *offline* nu devine legal *online*”. Există și vor exista, desigur, zone gri, greu de codificat, legalizat și greu de înțeles formal, din punct de vedere juridic. Implicit, există și vor exista tot mai multe coliziuni între jurisdicțiile naționale:

„Suveranitatea unui stat se limitează la suveranitatea teritorială și se termină la frontierele naționale. Dar spațiul cibernetic este nelimitat. Asta nu înseamnă, desigur, că suveranitatea națională dispare în spațiul cibernetic”¹⁶.

Desigur, acest studiu merită o analiză atentă și detaliată, dar nu acesta este scopul nostru, acum. Vom observa, totuși, că argumentele și demonstrația autorului se înscriu în perioada romantică și suav utopică, ipocrit-optimistă, din istoria contemporană a internetului. Deși obiectivul său ar fi trebuit să fie total diferit de cel atins în cele din urmă, el reușește, desigur, involuntar, performanța de a demonstra că în ciuda legislațiilor care reglementează funcționarea internetului, complexe, dar confuze și permissive, terorismul cibernetic se află în expansiune.

Și în acest caz, ca și în cazul strategiilor de tip *Intelligence*, propuse de diverse servicii de informații, se observă un transfer al moralității de la valorile etice tradiționale către valorile democrației sau către valorile

¹⁴ *Idem, ibidem*, p. 318.

¹⁵ Vezi pentru o perspectivă comparativă Andreas Biegel, *Überwachung von Arbeitnehmern durch technische Einrichtungen*, Hamburg, Verlag Dr. Kovač, 2000.

¹⁶ „Der grenzenlose Cyberspace wird dabei keineswegs zum rechtsfreien Raum. Was offline rechtswidrig ist, wird online nicht legal. Es entstehen aber Grauzonen und neue, noch nicht verrechtlichte Bereiche, die formaljuristisch schwer zu fassen sind. Es kommt immer häufiger zu Kollisionen zwischen nationalen Jurisdiktionen, in denen ein und dieselben Sachverhalte unterschiedlich geregelt sind. Die Souveränität eines Staates beschränkt sich auf die Ausübung der Personal- und Territorialhoheit und endet an den Landesgrenzen. Der Cyberspace aber ist grenzenlos. Das heißt natürlich nicht, dass nationale Souveränität im Cyberspace verschwindet”. [*idem, ibidem*, p. 319].

democratice, valorile Uniunii europene, deci valori transnaționale, sau valori corporative, organizaționale, instituționale, în care esență etică se degradează și dispare.

Școala franceză are o altă abordare, diplomatică, rafinată, elegantă, dar care se încadrează, totuși, între aproximativ aceiași parametri de „fățarnicie și duplicitate”, necesare și specifice acestui domeniu de activitate¹⁷. Nu încapе îndoială că modelul moral al serviciilor de informații este preluat după modele clasice cum ar fi Ordinul iezuit, *Societas Jesu* (1534), întemeiat printre alții de Ignatiu de Loyola, sau *Santa Inquisición* (1184).

Un studiu comparativ între aceste tipologii etice, iezuito-inchizitori-ală, pe de o parte, clasică, și modelul etic, modern, pentru *Intelligence*, ar putea să ne dezvăluie detalii neștiute din istoria secretă a protecției teritoriale, a luptei pentru apărarea intereselor comunitare, pentru cucerirea de noi teritorii și popoare, de creștere a bunăstării și profitului, folosind orice mijloace, a căror agresivitate, cruzime și eficiență să fie codificate în numele Domnului sau al interesului național. Astfel, ni se vor dezvălui diverse permanențe comportamentale și mentale, adjudecate de cultura corporalității, dar și de cultura spiritualității, ambele definind dedublarea și duplicitatea eternului *homo duplex*¹⁸.

Revenind la școala franceză, reținem anumite diferențe de abordare comparativ cu școala anglo-saxonă de *Intelligence*. Vom nota doar câteva detalii: autorii fac o diferență clară între lobby-ul actorilor din *Intelligence*, pe de o parte, și pozițiile etico-juridice ale companiilor, ong-urilor, care apără drepturilor omului, sau ale jurisdicțiilor și autorităților independente. Se operează, de asemenea, o distincție riguroasă, cel puțin teoretic, între „date publice”, care într-o democrație sunt „transparente”, și „date cu caracter personal”, care intră sub protecția constituțională a libertății personale a indivizilor. În concluzie,

„Garanția drepturilor impune, prin urmare, un principiu de condiționare a oricărei colecții masive de date cu caracter personal în funcție de anonimizarea datelor: statul trebuie să excludă din datele

¹⁷ Jean-Pierre Dubois, „Nos droits face aux « big data »: quels enjeux, quels risques, quelles garanties?” in *Après-demain*, 2016/1 (N ° 37, NF), pp. 6–9. [<https://www.cairn.info/revue-apres-demain-2016-1-page-6.htm>], [<https://doi.org/10.3917/apdem.037.0006>].

¹⁸ Cf. Narcis Zărnescu, *Despre Intelligence și etica modulară. Studiu comparativ-istoric*. [în curs de apariție 2021].

mari orice colecție de date a cărei ireversibilitate a anonimizării nu este sigură. Dar activitățile informative pot fi desfășurate, în mod evident, numai în condiții care derogă de la acest principiu”.¹⁹

Miza, după cum remarca și autorul, este în cele din urmă simplu de formulat, dar greu de realizat: menținerea reală a libertăților elementare, într-o lume revoluționată de instrumentele de supraveghere de care dispun autoritățile²⁰. Observăm că valorile morale fie sunt ignorate, în mod programat, fie sunt exilate într-un context utopic, unde rămân prizoniere.

Despre unele disfuncționalități etice

În cadrul oricărei comunități de informații există lideri, al căror rol în securitatea unei națiuni este fundamental. Ei se ocupă, uneori, de informații perturbatoare și operează cu tactici inexistente în codul etic, pentru a obține informații despre potențiale amenințări ale economiei sau ale interesului național.

De aceea cercetătorul, chiar dacă nu se simte confortabil printre disfuncționalitățile eticii, este nevoit să analizeze paradoxul moral al scenariilor și situațiilor informative, ca și, desigur, al modalităților de management în agențiile de informații. Deși în viața publică practica de tip *Intelligence* este considerată non-etică și ilegală, în lumea serviciilor de informații devine acceptabilă din punct de vedere moral, atunci când securitatea națională o cere sau este expusă riscului²¹.

Ne putem întreba dacă practica informativă impune un alt tip de valori etice? O altă deontologie, diferită de cea specifică științelor standard? În diverse Rapoarte și Note, unii autori observă multiplicarea neconcordanțelor între sistemul de valori tradiționale și noile provocări, generate de evoluțiile societăților liberale, democratice, la care comunitățile de *Intelligence* trebuie să răspundă rapid, asimetric, sistemic²². În alte

¹⁹ Jean-Pierre Dubois, *loc.cit.*

²⁰ *Idem, ibidem.*

²¹ A. Hulnick, & Mattausch, D., „Ethics and morality in U.S. secret intelligence”. In *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 12 (1), 1989, pp. 509–522. [<http://heinonline.org.ezproxy.library.uq.edu.au/HOL/Page?handle=hein.journals/hjpp12&collection=journals&page=509>].

²² Pentru o abordare complementară Vezi H. Born & T. Wetzling (2009). „Intelligence accountability. Challenges for parliaments and intelligence services”. In L.K. Johnson (eds.), *Handbook of intelligence studies* London: Routledge, pp. 315–328.

materiale, pe lângă obișnuitele aporii, se propun modele de micro axiologii trans-etice, care ar trebui să rezolve paradoxul etic.

O anumită legendă spune că o celebră agenție, CIA, este produsul realității morale și politice a Statelor Unite ale Americii. Creată prin Legea securității naționale din 1947, ea își are originea în filosofia politică a Lumii Noi. Ceea ce mi se pare demn de reținut din această legendă urbană este un element publicitar, deci semi-*fake*, și anume ca niciun alt serviciu special din lume nu a făcut obiectul unei reflecții etice atât de intense asupra dreptului său de a opera în timp de pace²³.

Într-o lucrare colectivă, devenită clasică, *The CIA and the American Ethic, an Unfinished Debate* (1979), sunt evaluate codul etic și deontologia practicate de CIA în veacul trecut²⁴. Printre coautori, Ernest W. Lefever și Roy Godson pledează pentru „etica pentru o *Intelligence* responsabilă”²⁵. Folosind explicit categoriile lui Hugo Grotius (1583–1645), jurist, istoric și diplomat neerlandez, Lefever pleacă de la observația că, aflat în conflict ideologic cu două puteri comuniste expansioniste (URSS și China), dotate cu arme nucleare, guvernul Statelor Unite ar fi iresponsabil și criminal să nu dezvolte un serviciu de informații eficient. Cercurile juridice americane au organizat *think-tank*-uri, dezbateri, conferințe etc., pe scurt, s-a produs o reflecție intensă asupra acestui subiect, care a avut drept consecință cristalizarea a cel puțin două „școli” în domeniu:

(1) prima școală consideră că spionajul nu este ilegal, chiar dacă este un act „neprietenos”, intruziunea în viețile altor națiuni fiind o tendință generală. Geoffrey Demarest susține ideea cu o dovadă neașteptată, și anume că până și Organizației Națiunilor Unite, spre sfârșitul secolului XX, i s-a acordat dreptul de a face investigații secrete²⁶. În consecință,

²³ François David, „SERVICES SECRETS, EFFICIENCE ET ÉTHIQUE. Quelques enseignements contemporains à tirer de l’institutionnalisation de la CIA en 1945–1961” in *Après-demain*, 2016/1 N° 37, NE, pp. 27–29. Cf. Jennifer Morgan Jones, *Is Ethical Intelligence a Contradiction in Terms?*, in Jan Goldman (dir.), *Ethics of Spying*, Toronto, *The Scarecrow Press, inc.*, 2010, pp. 21–33.

²⁴ Pentru o perspectivă actualizată asupra problematicii vezi: J. B. Ciulla (2004). „Ethics and leadership effectiveness”. In J. Antonakis, J. Cianciolo, & R. Sternberg (Eds.) *The nature of leadership*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, (pp. 302–327); J. B. Ciulla et alii., (2005). *The quest for moral leaders: Essays on leadership ethics...*

²⁵ Ernest W. Lefever et Roy Godson (1979), *The CIA and the American Ethic, an Unfinished Debate*, Washington, *Georgetown University*.

²⁶ Geoffrey B. Demarest (1996). „Espionage in International Law”, in *Denver Journal of International Law and Policy*, n° 24, 1996, pp. 321, 347–348.

credea Demarest, pedeapsa cu moartea pentru spionaj în timp de pace ar trebui interzisă. În aceeași logică, Roger Scott, în baza art. 51 din Carta Națiunilor Unite, care autorizează războiul defensiv, inclusiv ca măsură preventivă, considera ca spionajul face parte din arsenalul autorizat în acest scop²⁷.

(2) A doua școală de gândire juridică, dimpotrivă, consideră spionajul ilegal. Manuel Garcia-Mora²⁸ și Quincy Wright, plasându-și discursul într-o perspectivă transnațională, consideră spionajul în timp de pace ca o infracțiune și o încălcare a dreptului internațional. Argumentul este că spionajul subminează „integritatea teritorială a țărilor și independența lor”²⁹. Quincy Wright denunță, în plus, orice formă de acțiune clandestină, inclusiv războiul psihologic.

Dincolo de diferențe și divergențe, juriștii experți în etica specifică zonei de *Intelligence* sunt de acord asupra unui principiu fundamental: democrația și dezvoltarea structurilor invizibile în cadrul ei formează două realități consubstanțiale. De altfel, majoritatea statelor, care recunosc puterea legislativă de tip parlamentar, au dezvoltat servicii de informații. Dar din multimea de ipoteze și certitudini, se înalță tot mai amenințător spectrul unei întrebări dramatice: în ce măsură, când și de ce un sistem democratic este obligat să-și producă propria ilegalitate și propriul arbitrar moral și legislativ? Pentru întrebările „când” și „de ce”, răspunsul este aparent simplu: ca urmare a presiunilor și amenințărilor politico-economice internaționale. La întrebarea „în ce măsură”, răspunsul este imposibil de dat și în orice caz va trebui să rămână clasificat cel puțin un secol.

În așteptarea declasificărilor, putem enumera, împreună cu mulți experți nord-americani în domeniul fascinant al *Intelligence*-ului, câteva corolare: (i) un prim corolar posibil: serviciile secrete sunt subsidiare. Fiind subsidiare, ele nu pot fi reprezentative pentru imaginea și simbolistica statului. Pe de altă parte, mulți istoriografi au încercat de-a lungul timpului, din rațiuni de stat, desigur, să minimalizeze sau chiar să cenzureze importanța și impactul serviciilor de *Intelligence* în evoluția

²⁷ Roger D. Scott (1999). *Territorially Intrusive Intelligence Collection and International Law*, in *Air Force Law Review*, n° 46, pp. 217–226.

²⁸ Manuel R. Garcia-Mora (1964). *Treason, Sedition and Espionage as Political Offenses under the Law of Extradition*, in *University of Pittsburgh Law Review*, n° 26, 1964, pp. 65, 79–80.

²⁹ John Radsan, *The Unresolved Equation of Espionage and International Law*, in Jan Goldman (dir.), *Ethics of Spying. A Reader for the Intelligence Professional*, Oxford, *The Scarecrow Press*, vol. 2, 2010, p. 151.

conflictelor sau chiar în rescrierea anumitor capitole de istorie. În ciuda acestor eforturi, care au ca scop prezervarea și conservarea unei imagini pure, dar din păcate tot mai oxidate și toxice, a democrației occidentale, adevărul compromișător a ieșit aproape întotdeauna la iveală. (ii) Un al doilea corolar posibil: experții demonstrează, cu argumente tehnice, că în comunitatea serviciilor secrete americane distincția dintre protecția teritorială și inteligența externă este minată de nenumărate disfuncționalități și corespunde unei logici artificiale și contraproductive. (iii) Un al treilea corolar posibil: funcționarea ‘statului secret’ generează inevitabil și efecte perverse, consecințe confirmate, fără excepții, de istorie: orice serviciu de informații, indiferent de orânduire, are ca obiective primordiale (a) propriul guvern, (b) celelalte servicii interne, teoretic, partener și (c) proprii cetățeni. (iv) Un al patrulea corolar posibil: regula compartimentării: în cadrul unei agenții de informații, nimeni nu cunoaște modalitățile materiale și umane ale tuturor operațiunilor. Ca atare, orice instituție de tip *Intelligence* își asumă de la început riscul ca un serviciu, o officină sau un membru să ‘scape’ de sub controlul executivului. (v) Un al cincilea corolar posibil: serviciile nu pot funcționa corect dacă puterea politică le cercetează în mod constant, desi statul de drept și statul secret sunt consubstanțiale și se modelează reciproc³⁰.

În căutarea unor concluzii

Am înțeles, pe măsură ce bibliografia consultată prindea contururi redutabile, ca dilemele și dezbaterile etice, desfășurate pe parcursul ultimelor 50–60 de decenii și puse în scenă, cu acordul elitei politico-militare, indiferent de țară și regim, pentru media și publicul intolerant și orb, sunt o modalitate, aparent responsabilă, de manipulare a adevărilor și obiectivelor, a căror dezvăluire se amână *ad infinitum*. Atunci când, în sfârșit, se deschid arhivele și publicul interesat – mai bine zis, supraviețuitorii, pentru că între timp oamenii au îmbătrânit, s-au îmbolnăvit, au mai murit –, dă năvală, ce găsim? kilometri nesfârșiți de dosare, 90% anonimizate. Prin urmare, jocul se reia, minciuna, batjocura, manipularea se fac mai subtile; supraviețuitorii reacționează naiv și aberant, inventează teorii ale

³⁰ Cf. François David, *loc.cit.*; Jean-Pierre Dubois, „Nos droits face aux « big data »: quels enjeux, quels risques, quelles garanties? ” in *Après-demain*, 2016/1 (N ° 37, NF), pp. 6–9. <https://www.cairn.info/revue-apres-demain-2016-1-page-6.htm>], [<https://doi.org/10.3917/apdem.037.0006>

conspirației, devin prizonierii propriilor fantezii, se „radicalizează”, prinși în caruselul extremismelor efemere și ridicole.

Există, totuși, un antidot, în care putem investi, chiar dacă rata de succes este firavă: **școala și educația**. Așadar, revenind la proiectul în par-teneriat al celor două universități germane – Universitatea Tehnică și Universitatea Humboldt, ambele din Berlin –, îl silabisesc și îl traduc în limba română, în speranța că vom trezi interesul unor instituții sau unor antreprenori privați: obiectivul științific al SCIOI este de a uni disciplinele implicate în cercetarea inteligenței³¹. Fiind o provocare substanțială, va fi nevoie de un consiliu științific consultativ, format din ‘pionieri’ în studiul inteligenței, oameni de știință care să posede o vastă experiență în cercetarea interdisciplinară. Provenind din domenii diferite de cercetare a inteligenței, care acoperă atât studiul inteligenței naturale, cât și studiul inteligenței artificiale, fiecare membru al consiliului științific consultativ ar trebui să dețină o vastă experiență în construirea de punți inter și transdisciplinare și, mai ales, să poate fi un bun mentor și o persoană „inspirațională” sau, mai exact, *inspirațiogenă*, adică generatoare de inspirații originale. Acestea sunt doar câteva din condițiile de bază, dacă vrem să atingem obiectivul de a construi o Știință unificată a Inteligenței³².

Tema cercetării de tip *Intelligence* ridică bineînțeles întrebări etice³³. Care sunt riscurile și cum le putem controla în prezent și în viitor? Pentru a aborda aceste probleme și a garanta conformitatea la standardele etice, va fi nevoie întotdeauna de un consiliu consultativ de etică extern, selectat dintre experți în domeniile filosofiei de tip *Intelligence*, al inteligenței artificiale, eticii generale și digitale, roboticii și dreptului. Fiecare dintre membrii consiliului va contribui, desigur, cu experiența sa la monitorizarea și respectarea principiilor etice și a liniilor directoare programate pentru cercetarea de ansamblu.

Ca o componentă a concluziilor, reafirm că studiul de față, *Etică și Intelligence*, ca și celelalte lucrări ale mele, reprezintă un mod subiectiv și personal de a-mi exprima convingerea, greu de clintit, că instituțiile abilitate se pot mobiliza și iniția oricând un asemenea proiect. De asemenea, cred că printre noi, românii care au învățat și învață, care știu să viseze,

³¹ <https://www.scienceofintelligence.de/about-us/sab/>.

³² *The Routledge Handbook of Trust and Philosophy* (Ed. Judith Simon), London, 2020, Routledge.

³³ <https://www.scienceofintelligence.de/about-us/eab/>.

pragmatic și generos, se nasc și se vor naște mereu un alt Aurel Vlaicu sau Henri Coandă, un alt Ștefan Odobleja, Horia Hulubei sau Șerban Țițeica, un alt Ioan Cantacuzino sau George Emil Palade, o altă Ștefania Mărăcineanu sau Ana Aslan, și lista poate continua.

Bibliografie:

- [1] Bar-Joseph, U. (2010). „The professional ethics of intelligence analysis”. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 24 (1). [<http://www.tandfonline.com.ezproxy.library.uq.edu.au/doi/pdf/10.1080/08850607.2011.519222>]
- [2] Biegel, Andreas, *Überwachung von Arbeitnehmern durch technische Einrichtungen*, Hamburg, Verlag Dr. Kovač, 2000.
- [3] Bimfort, M. (1995). *A definition of intelligence, released by the CIA historical review program*. [https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kentcsi/vol2no4/html/vozi4a08p_0001.htm].
- [4] Bisky, Lothar, Konstanze Kriese, Jürgen Scheele (eds.), *Medien – Macht – Demokratie. Neue Perspektiven*, Berlin, 2009, Karl Dietz Verlag. [https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Publ-Texte/Texte-54.pdf].
- [5] Born, H. & Wetzling, T. (2009). „Intelligence accountability. Challenges for parliaments and intelligence services”. In L.K. Johnson (eds.), *Handbook of intelligence studies* London: Routledge.
- [6] Born, H. & Wills, A. (2010). „Beyond the oxymoron. Exploring ethics through the intelligence cycle”. In J. Goldman (eds.), *Ethics of spying: A reader for the intelligence professional*. Scarecrow Press, Portland, USA.
- [7] Bowen, M. (2003). „The dark art of interrogation”. *The Atlantic Monthly*, 292(3), pp. 51–76. <http://search.proquest.com.ezproxy.library.uq.edu.au/docview/223090798/fulltextPDF?accountid=14723>].
- [8] Brown, M.E., Trevino, L.K., & Harrison, D.A. (2005). „Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing”. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 97(2), pp. 117–134. [<http://www.sciencedirect.com.ezproxy.library.uq.edu.au/science/article/pii/S0749597805000397#>].
- [9] Burns, J. M. (1978). *Leadership*. New York: Harper and Row.
- [10] Ciulla, J. B. (2004). *Ethics and leadership effectiveness*. In J. Antonakis, J. Cianciolo, & R. Sternberg (Eds.) *The nature of leadership*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, (pp. 302–327).
- [11] Ciulla, J.B., Price, T.L., Murphy, S.E. (2005). *The quest for moral leaders: Essays on leadership ethics*. [<http://www.uql.eblib.com.au.ezproxy.library.uq.edu.au/>]

patron/FullRecord.aspx?p=240759&echo=1 &userid=VsMIJlHtGrgJnYzWY
W%2b1Tp%2fFOxqwrssy&tstamp=1361857698&id=2EB3FoF58 6658C641Fo
B6F8D81D9153981D27B6C].

- [12] David, Fr., „SERVICES SECRETS, EFFICIENCE ET ÉTHIQUE. Quelques enseignements contemporains à tirer de l'institutionnalisation de la CIA en 1945–1961” in *Après-demain*, 2016/1 N ° 37, NF.
- [13] Demarest, Geoffrey B. (1996). „Espionage in International Law”, in *Denver Journal of International Law and Policy*, n° 24.
- [14] Dubois, Jean-Pierre, „Nos droits face aux « big data »: quels enjeux, quels risques, quelles garanties?” in *Après-demain*, 2016/1 (N° 37, NF). [<https://www.cairn.info/revue-apres-demain-2016-1-page-6.htm>].
- [15] Garcia-Mora, Manuel R. (1964). „*Treason, Sedition and Espionage as Political Offenses under the Law of Extradition*”, in *University of Pittsburgh Law Review*, n° 26.
- [16] Hulnick, A. & Mattausch, D., „Ethics and morality in U.S. secret intelligence”. In *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 12 (1), 1989.
- [17] Lefever, Ernest W., Roy Godson (1979), *The CIA and the American Ethic, an Unfinished Debate*, Washington, Georgetown University.
- [18] Morgan Jones, Jennifer, „*Is Ethical Intelligence a Contradiction in Terms?*”. In Jan Goldman (dir.), *Ethics of Spying*, Toronto, The Scarecrow Press, inc., 2010.
- [19] Scott, Roger D. (1999), *Territorially Intrusive Intelligence Collection and International Law*, in *Air Force Law Review*, n° 46.
- [20] *The Routledge Handbook of Trust and Philosophy* (ed. Judith Simon), London, 2020, Routledge.
- [21] Zărnescu, Narcis, *Despre Intelligence si etica modulara. Studiu comparativ-istoric*. [în curs de apariție, 2021].

Surse internet:

- [22] <https://www.scienceofintelligence.de/>.
- [23] <https://doi.org/10.3917/apdem.037.0006>.
- [24] <http://heinonline.org.ezproxy.library.uq.edu.au/>.
- [25] <https://www.scienceofintelligence.de/about-us/eab/>.